

**INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA**  
Centar za ekonomska istraživanja

**BALKAN  
I  
EU**

BEOGRAD, 2011

Uređivački odbor:

**Veselin Vukotić**, predsednik uređivačkog odbora

**Slobodan Maksimović**

**Vladimir Goati**

**Danilo Šuković**

**Veljko Radovanović**

Izdaje:

**Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka**

Za izdavača:

**Danilo Šuković**

Izdavanje ove knjige finansijski su pomogli:

**Ministastvo prosvete i nauke**

**Agrobanka a.d. Beograd**

Štampa:

**Kuća štampe plus**, Zemun  
stampanje.com

Tiraž:

500

**ISBN: 978-86-7093-137-4**

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

341.217.02(4-672EU:497.11)(082)  
339.923:061.1EU(497)(082)

BALKAN i EU / [uređivački odbor Veselin Vukotić ... et al.]. - Beograd : Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka, 2011 (Zemun : Kuća štampe plus). - 412 str. : graf. prikazi, tabele ; 25 cm

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-7093-137-4 (broš.)

1. Вукотић, Веселин [члан уредничког одбора]  
Европска унија - Придруживање - Србија -  
Зборници  
Европске интеграције - Балканске државе -  
Зборници  
COBISS.SR-ID 183702284

© 2011. Institut društvenih nauka - Centar za ekonomska istraživanja

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan, presnimavan ili prenošen bilo kojim sredstvom, elektronskim, mehaničkim, za kopiranje, za snimanje ili na bilo koji drugi način, bez prethodne saglasnosti izdavača.

## PORUKE EVROPE KOJE NISMO ČULI<sup>1</sup>

### APSTRAKT

Tekst sadrži prezentaciju i analizu vrednosti Evropske unije koje se odnose na rodnu ravnopravnost i prava osoba sa invaliditetom. Pažnja je poklonjena najnovijim dokumentima i događajima iz 2010 godine vezanim za ove dve oblasti kojima medijska i politička javnost nije poklonila nikakvu pažnju. Selektivni pristup evrointegracijskim prioritetima uz totalno ignorisanje gotovo svega drugog sigurno nije najbolji način razumevanja šta članstvo u toj organizaciji stvarno znači. Kao da pitanja rodne ravnopravnosti prava osoba sa invaliditetom uostalom nisu pre svega nama samima važna, kao da je to nešto na šta na silu treba spolja da budemo uterivani.

**Ključne reči:** *evrointegracijski principi, rodna ravnopravnost, prava osoba sa invaliditetom, odsustvo u medijskoj i političkoj javnosti*

### ABSTRACT

The text comprises presentation and analysis of the EU values which regulates gender equality and rights of people with disabilities. Attention is paid to the most recently adopted EU documents and events dated in 2010 dealing with gender equality and rights of persons with disabilities. To both, Serbian media and political publicity have not paid attention. The author concluded that selectioned priorities combined with total dismissal of everything else is not the best way of understanding what the EU membership really means. Both issues, gender equality and rights of people with disabilities are first of all, important to us and are not anything to which we here should be pushed by force.

**Key words:** *Principles of EU integration, gender equality, rights of people with disabilities, lack in media and political publicity*

Članstvo u EU ne dobija se na poklon niti se stiče zahvaljujući geografskoj pripadnosti Evropi, što se se iz Brisela često naglašava, pa ukoliko Srbija bude ispunila uslove sa evropske liste može, poput drugih država u regionu da očekuje dobru preporuku EK za nastavak evrointegracija.<sup>2</sup> Za Srbiju kao i ceo region je od najveće važnosti borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, njihov prioritet je nesporan, ali ne sme se ispustiti iz vida ni da će se sud o kandidaturi doneti na osnovu rezultata rada u svim oblastima. Pritom ne postoji izbor između nekih od obaveza, sve mora da bude završeno i ma koliko nam sve to danas izgleda lo suviše komplikovano, istrajnim nastojanjima već sutra sve može postati veoma lako.

U pogledu procesa evrointegracija u srpskoj javnosti dominiraju kao prioriteti politički aspekt tj. pažnja se poklanja elementima koje je izdvojio i sam komesar File: vladavina prava, reforma pravosuđa, borba protiv organizovanog kriminala i korupcije<sup>3</sup>, finansiranje partija, blanko ostavke, ocena regionalne saradnje, saradnja s Tribunalom u Hagu. Potpredsednik srpske vlade je nedavno podvukao<sup>4</sup> da su najvažniji deo

---

1 Ovaj tekst je nastao u okviru projekta: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup, koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj u periodu 2011-16.

2 Vladimir Jokanović, Nato nije predušlov za EU, RAZGOVOR NEDELJE: STEFANO SANINO, zamenik generalnog direktora Direktorata za proširenje EK, Politika, objavljeno: 03.04.2011

3 Lidija Valtner, Vlast se samo zbog Brisela bori protiv korupcije, Danas 8 april 2011, Strana: 2. Antikorupcijske mere, a do danas ih je ispunjeno 15 odsto, biće ključni faktor kada Evropska komisija bude procenjivala spremnost Srbije za status kandidata

4 J.Cerovina –B.Čpajak, Za deset nedelja 96 evropskih zadatka, Politika 6.4. 2011, Rubrika: politika, Strana: 6

predstojećeg posla, reforme u pravosuđu, ali i ukidanje blanko ostavki za poslanike Skupštine Srbije, kao i da je najbitnije doneti nekoliko kompleksnih zakona, počevši od zakona o restituciji, preko zakona o finansiranju političkih stranaka do pravnog akta o izboru narodnih poslanika.

Evrointegracijske prioritete imaju i mediji koji sa svoje strane redovno prate stav Venecijanske komisije da birači u Srbiji ne znaju za koga glasaju,<sup>5</sup> tj. da izmene Zakona o izboru narodnih poslanika koje je predložila Radna grupa Skupštine Srbije nisu u skladu sa evropskim standardima i demokratskim principima. Javnost je tako npr. detaljno obavestena o spornim odredbama da stranke imaju diskreciono pravo da dodele polovinu mandata bez obzira na redosled na izbornoj listi, kao i da se umesto njih traži da redosled na izbornoj listi mora da bude poštovan, blanko ostavke ukinute, poslanik slobodan u korišćenju mandata i da može menja poslaničke grupe.<sup>6</sup>

Nasuprot tim dnevno-političkim raspravama i njihovoj trenutnoj aktuelnosti u pozadini ostaju još mnoga pitanja. Kao da danas ne razmišljamo o onome što je mnogo važnije od upitnika i pregovora, a to je kako naći sebi mesto u zajednici od 500 miliona stanovnika, u kojoj se mnogo više pažnje poklanja npr. osobama sa invaliditetom i rodnoj ravnopravnosti, nego što je danas slučaj u Srbiji. Tokom prošle i početkom godine donet je niz dokumenata koja se odnose na rodnu ravnopravnost i prava osoba sa invaliditetom. Iako se najčešće radi o strategijama,<sup>7</sup> na šta će evrointegracionistički stručnjaci spremno reći da nas one ne obavezuju, a poneka su i dokumenta Saveta Evrope<sup>8</sup> a ne Evropske unije, činjenica je da su sve to delovi evropskog ambijenta. Oni do sada nisu dobili pažnju ni medija niti nadležnih institucija, iz javnog diskursa su potpuno izostavljene vesti i poruke evropskog ambijenta koje se odnose na te dve društvene grupacije, kao svaka reakcije institucija. Mnogi od njih nisu ni prevedeni, pa su tako ignorisani, vrlo daleko da postanu regulativni deo nekog, ma kog dela srpske svakodnevice.<sup>9</sup>

## RODNA RAVNOPRAVNOST

Specifičnost javnog, političkog i medijskog diskursa u 2010 je odsutnost sadržaja vezanih za žene i evropski ambijent, jer su izostale vesti i poruke sa te strane. Kao da i samo to odsustvo već nosi poruku da „Evropa nije žensko pitanje“, da ne sadrži nikakav aspekt rodne ravnopravnosti, da se neće dozvoliti da se bilo šta u vezi sa tim „nevažnim“ ženama povezuje sa „važnom“ temom EU intergracija. Pritom se ignoriše da je rodna ravnopravnost jedna od osnovnih vrednosti EUa, da standardi koji regulišu tu oblast predstavljaju deo paketa koji države kandidatkinje moraju da usvoje na svom putu Evropi. Ignorisanje tih tema dakle, veoma rečito govori o stavu javnosti prema rodnoj ravnopravnosti koji odražava nezainteresovanost javnost za nju, ali je sa svoje strane i dodatno formira, dodajući javnoj i svoju nezainteresovanost.

Evropa naime nije uopšte nezainteresovana za pitanja rodne ravnopravnosti kako bi moglo da se

- 5 Mirjana R. Milenković RAZGOVOR - Nada Kolundžija, šefica poslaničkog kluba ZES, za Danas, Poštovaćemo preporuke Venecijanske komisije, Danas 6. april 2011, Rubrika: politika, Strana: 3
- 6 Mirjana R. Milenković, NAŠA PRIČA - Radna grupa za izmenu Zakona o izboru narodnih poslanika ove nedelje o sugestijama Venecijanske komisije, Gradanima i partijama moć po principu pola-pola, Danas 4.4. 2011, Rubrika Politika [http://www.danas.rs/danasrs/politika/gradjanima\\_i\\_partijama\\_moc\\_po\\_principu\\_polapola.56.html?news\\_id=212962](http://www.danas.rs/danasrs/politika/gradjanima_i_partijama_moc_po_principu_polapola.56.html?news_id=212962) Pristupljeno 7. aprila 2011
- 7 Prof. dr Zorica Mršević, Strategija EU za ravnopravnost žena i muškaraca, Danas, [http://www.danas.rs/danasrs/dijalog/nadzor\\_je\\_prioritet.46.html?news\\_id=207732](http://www.danas.rs/danasrs/dijalog/nadzor_je_prioritet.46.html?news_id=207732) 6/01/2011 17:57
- 8 Parlamentarna skupština Saveta Evrope usvojila je prošle godine Rezoluciju i Preporuku pod zajedničkim naslovom, „Suzbijanje seksističkih stereotipa u medijima“ Recommendation 1931 (2010) Resolution 1751 (2010) on Combating sexist stereotypes in the media). Tokom letnjeg zasedanja Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, 21.-25. juna 2010, uz niz tema o kojima se raspravljalo, Rezolucijom su pozvane nacionalne vlade na borbu protiv seksističkih stereotipa i polne diskriminacije u medijima, a nacionalni parlamenti da usvoje pravne mere za kažnjavanje seksističkih primedbi ili uvreda. Takođe: Opinion Committee on Equal Opportunities for Women and Men Doc. 12388. 5 October 2010
- 9 REDOVAN GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZAŠTITNIKA GRAĐANA ZA 2010. GODINU, del. br. 5048 datum: 15.03.2011 str 66 / 69 3. RODNA RAVNOPRAVNOST I PRAVA SEKSUALNIH MANJINA

zaključiti iz perspektive Srbije. Povelja o osnovnim pravima Evropske unije<sup>10</sup> na koju se oslanja Lisabonski ugovor predviđa da je svaka diskriminacija na osnovu pola zabranjena (čl. 21) kao i da ravnopravnost između muškaraca i žena mora biti obezbeđena u svim oblastima (čl. 23). Promovisanje rodne ravnopravnosti je jedan od osnovnih zadataka EU koja stremi ka eliminaciji svake nejednakosti, unapređivanju jednakosti između žena i muškaraca, što države članice moraju da imaju u vidu kada formulišu i primenjuju zakone, propise, ustavne odredbe, politike i aktivnosti. Postoji niz usvojenih direktiva kojima se zabranjuje diskriminacija žena a direktive su obavezujući pravni akti EU.<sup>11</sup> Radi se o sledećih osam direktiva: O jednakoj zaradi za muškarce i žene, O jednakom tretmanu muškaraca i žena na radnom mestu, O jednakom tretmanu muškaraca i žena u programima obaveznog socijalnog osiguranja, O jednakom tretmanu muškaraca i žena u programima socijalnog osiguranja na osnovu rada, O jednakom tretmanu muškaraca i žena koji se bave samostalnom delatnošću (samozaposleni) uključujući poljoprivredu, O zaposlenim trudnicama, O roditeljskom odsustvu i O jednakom tretmanu muškaraca i žena u pristupu robama i uslugama i ponudi istih. Direktive se ne odnose na ostvarivanje prava pojedinaca ali su važne za tumačenje prava EU i one nameću obavezu državama članicama EU. Na nacionalnom nivou moraju da se primenjuju sve odredbe Lisabonskog ugovora a direktive moraju biti unete u nacionalne zakone.

Lisabonski ugovor<sup>12</sup> poznat kao Reformski ugovor (potpisan je 13.12. 2007 u Lisabonu) ili zvanično, "Ugovor o izmenama i dopunama Ugovora o stvaranju Evropske unije (Maastrichtski ugovor) i Ugovora o stvaranju Evropske ekonomske zajednice (EEZ) (Rimski ugovor)". Po tom Ugovoru, Unija je osnovana na vrednostima (čl. 2) uvažavanja, ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, ravnopravnosti, vladavine prava, poštovanja ljudskih prava, uključujući prava osoba manjiske pripadnosti. Unija se bori protiv duševnog izdvajanja i svake diskriminacije i unapređuje, društvenu pravdu i zaštitu, ravnopravnost između žena i muškaraca, međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava dece (čl 3). Te vrednosti su zajedničke državama članicama jer u njihovim društvima preovlađuju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i ravnopravnost između žena i muškaraca.

Poruke Evrope u 2010 koje se odnose na unapređivanje pojedinih aspekata rodne ravnopravnosti srpska javnost je saznavala iz hrvatskih medija koji o tome redovno i korektno izveštavaju, sa interneta ili kroz aktivističku ili privatnu korespondenciju.

### *Primeri*

1. U martu je Evropska komisija usvojila dokument pod nazivom Ženska povelja,<sup>13</sup> koja sadrži pet poglavlja: Ekonomska nezavisnost, Jednaka plata za jednaki rad, Ravnopravnost u donošenju odluka, Dostojanstvo, integritet i rodno zasnovano nasilje, Rodna ravnopravnost izvan Unije
2. Evropski institut za ravnopravnost polova s radom je započeo u junu 2010. godine (iako je odluka o njegovom osnivanju doneta još u maju 2007) sa sedištem u Viljnusu (Litvanija) kao prva evropska agencija na području jedne od baltičkih zemalja. Institut je evropska agencija za podršku državama članicama i institucijama EU (posebno Evropskoj komisiji) u njihovim naporima za unapređenje rodne ravnopravnosti, u borbi protiv rodno zasnovane diskriminacije i podizanja svesti o pitanjima ravnopravnosti žena i muškaraca.

---

10 CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION (2000/C 364/01) 18.12.2000 Official Journal of the European Communities C 364/1

11 Sasha Prechal i Susanne Burri, Pravila EU o rodnoj ravnopravnosti, Kako su ona preneti u nacionalno pravo, Evropska komisija, Gneralna direkcija za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti, OSCE Misija u Srbiji, 2010, Beograd

12 THE TREATY OF EUROPEAN UNION <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:EN:PDF>

13 A Women's Charter. European Commission, Brussels, 5.3.2010, COM (2010)78 final

3. Parlamentarna skupština Saveta Evrope usvojila Rezoluciju i Preporuku „Suzbijanje seksističkih stereotipa u medijima“<sup>14</sup>. Tokom letnjeg zasedanja Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, 21.-25. juna 2010, uz niz tema o kojima su se raspravljali, Rezolucijom su pozvali nacionalne vlade na borbu protiv seksističkih stereotipa u medijima i polne diskriminacije, a nacionalne parlamente da usvoje pravne mere za kažnjavanje seksističkih primedbi ili uvreda.
4. U septembru 2010. doneta je Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca u periodu od 2010 do 2015<sup>15</sup> kao radni program za ostvarivanje rodne ravnopravnosti Evropske komisije, čiji je cilj da dodatno stimuliše razvoj na nacionalnom nivou i obezbedi osnovu za saradnju sa drugim evropskim institucijama.

Inače, u Izveštaju o napretku Srbije za 2010 godinu<sup>16</sup> razmatran je takođe i položaj žena, navedeno je da se diskriminacija u praksi nastavlja, posebno prema nekim grupama od kojih su žene pomenute na trećem mestu, posle Roma i LGBT populacije, kao i da su neke kategorije žena, kao što su žene sa nvaliditetom, samohrane majke, starije žene kao i žene koje žive na selu posebno diskriminisane na tržištu rada.<sup>17</sup> Skrećemo pažnju da je ravnopravnost žena i muškaraca inače jedna od glavnih vrednosti na kojima počiva Evropska unija (EU) i zemlje kandidatkinje moraju u potpunosti da prihvate taj princip.

## **EU STRATEGIJA ZA RAVNOPRAVNOST ŽENA I MUŠKARACA**

Ravnopravnost je jedna od osnovnih vrednosti na kojima počiva Evropska unija tako da je Strategija EU za ravnopravnost žena i muškaraca najnoviji dokument u pravcu ostvarivanja te ravnopravnosti u praksi. Naime, još početkom devedesetih godina dvadesetog veka, žene su u Evropskoj uniji bile koncentrisane u određenim profesijama i podvrgnute diskriminaciji naročito u pogledu ostvarivanja jednakih plata i socijalne sigurnosti. Zbog toga je Evropski parlament tražio zavođenje specijalnih mera pomoći ženama u pronalaženju novih radnih mesta. Posebna pažnja poklonjena je povećanju stope zaposlenosti žena kao i zaposlenosti žena starijih od 50 godina.<sup>18</sup>

Da bi se ostvarila rodna ravnopravnost u praksi, Evropska komisija je u martu 2010. godine usvojila Povelju o ženama, kojom potvrđuje svoju posvećenost rodnoj ravnopravnosti, jačanju rodne perspektive u svim svojim politikama kao i obavezu da će se u svim svojim aktivnostima zalagati za ravnopravnost žena i muškaraca. U septembru ove godine doneta je Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca u periodu od 2010 do 2015<sup>19</sup> koja predstavlja radni program za ostvarivanje rodne ravnopravnosti Evropske komisije, čiji je cilj da dodatno stimuliše razvoj na nacionalnom nivou i obezbedi osnovu za saradnju sa drugim evropskim institucijama i zainteresovanim stranama.

Važno je napomenuti da su dostignuća Evropske unije u pogledu unapređivanja ravnopravnosti žena i muškaraca pomogla da se životi mnogih građanki i građana Evrope izmene nabolje i stvorila su osnovu na kojoj se u Evropskoj uniji sada mora graditi društvo, stvarno zasnovano na rodnoj ravnopravnosti. Strategija stavlja akcenat na jednako pravo na ekonomsku nezavisnost, jednaku zaradu za jednak rad i rad jednake

<sup>14</sup> Recommendation 1931 (2010), Resolution 1751 (2010) on Combating sexist stereotypes in the media

<sup>15</sup> Evropska komisija, Brisel, 21.9.2010. godine Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca od 2010. do 2015. godine (SEC(2010) 1079, SEC(2010) 1080)

<sup>16</sup> Izveštaj o napretku Srbije za 2010 godinu, Brisel, 9. novembar 2010. godine SEC (2010) 1330, str 14, 15 i 37.

<sup>17</sup> Izveštaj o napretku Srbije za 2010 godinu, Brisel, 9. novembar 2010. godine SEC (2010) 1330, str 14, 15 i 37.

<sup>18</sup> Dr Jasminka Simić, Evropski parlament, akter u odlučivanju u Evropskoj uniji, Biblioteka Evropska unija, Službeni glasnik, Beograd, 2010, str 150-151

<sup>19</sup> Evropska komisija, Brisel, 21.9.2010. godine Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca od 2010. do 2015. godine (SEC(2010) 1079, SEC(2010) 1080)

vrednosti, ravnopravnost prilikom donošenja odluka, dostojanstvo, integritet i iskorenjivanje rodno zasnovanog nasilja, kao i rodnu ravnopravnost u spoljnim aktivnostima.

Da bi se postigli ciljevi strategije Evropa 2020, razuman, održivi i inkluzivan razvoj, potrebno je više i efikasnije koristiti potencijal i talenat žena. Potrebno je obratiti pažnju na povećane posledice diskriminacije koja se temelji na dva ili više osnova, na primer, na osnovu starosti i pola. Jasno je da rigidne rodne uloge mogu da spreče i žene i muškarce da naprave neke lične izbore i da ograniče njihove potencijale. Stoga, promocijom nediskriminatornih rodnih uloga u svim oblastima života, kao što su obrazovanje, izbor zanimanja, zapošljavanje i sport, daje se ključni doprinos rodnoj ravnopravnosti.

Posebna pažnja poklanja se ekonomskim aspektom rodne ravnopravnosti. Ekonomska nezavisnost je preduslov koji omogućava i ženama i muškarcima da imaju kontrolu nad sopstvenim životom i prave vlastite izbore. Glavni način za postizanje ekonomske nezavisnosti jeste ostvarivanje zarade, a tokom poslednje decenije došlo je do napretka u učešću žena na tržištu rada, pri čemu je stopa zaposlenosti žena dostigla u EU zemljama 62.5%. Strategijom se konstatuje da su ipak na tržištu rada žene još uvek previše zastupljene u manje plaćenim sektorima, a nedovoljno zastupljene na pozicijama odlučivanja. Strategija uzima u obzir da žene i muškarci i dalje doživljavaju siromaštvo i društvenu izolovanost na različit način. Žene su suočene s većim rizikom od siromaštva, posebno samohrane majke i starije žene kod kojih razlika u zaradi pređe u razliku u visini penzije. Prepreke u zapošljavanju se takođe ogledaju u većoj stopi neaktivnosti i većoj stopi dugotrajne nezaposlenosti.

Princip jednake zarade za muškarce i žene za rad jednake vrednosti brižljivo se neguje ugovorima EU. Uprkos tome, razlika u zaradama žena i muškaraca (prosečna razlika između bruto zarada na sat muškaraca i žena u celokupnoj privredi) u EU i dalje je 17,8%, Italiji 4,9%, Sloveniji 8,5%, te Belgiji i Rumuniji 9%.

Uzroci razlike u zaradama žena i muškaraca zadiru mnogo dublje od samog principa jednake zarade za jednaki rad. Oni potiču od segregacije na tržištu rada, budući da muškarci i žene često rade u različitim sektorima, na različitim poslovima. S jedne strane, žene i muškarci su često previše zastupljeni u određenim sektorima, gde su ženski poslovi (uglavnom u zdravstvu, obrazovanju i javnoj upravi) manje vrednovani od tipično *muških* zanimanja. S druge strane, u okviru istog sektora ili preduzeća, poslovi koje obavljaju žene često su manje vrednovani i manje plaćeni. Mnoge žene rade nepotpuno radno vreme ili su angažovane u drugim netipičnim oblicima zapošljavanja. Iako im je tim putem omogućeno da ostanu na tržištu rada i da ujedno ispunjavaju porodične obaveze, ovo može imati negativan uticaj na njihovu zaradu, razvoj karijere, izgleda za napredak i penziju.

Strategija obavezuje Komisiju da ohrabri žene da počnu da se bave netradicionalnim zanimanjima, na primer u „zelenim” i inovativnim sektorima kao i da promoviše dobru praksu u rodnim ulogama kod omladine, u obrazovanju, kulturi i sportu. Komisija takođe nadzire da li se ispravno realizuju zakoni EU o jednakom tretmanu, s posebnim fokusom na Direktive 2004/113/EZ i 2006/54/EZ. Interesantno je da se u smislu promocije rodne ravnopravnosti planira ustanovljavanje Evropskog dana jednakih zarada koji će se obeležavati svake godine kako bi se razvila svest o tome koliko je potrebno da žene duže rade da bi zaradile isto koliko muškarci.

Važno je napomenuti da zemlje kandidatkinje moraju u potpunosti da prihvate osnovne principe ravnopravnosti žena i muškaraca. Nadzor nad uvođenjem i sprovođenjem zakonodavstva EU u ovoj oblasti i dalje je prioritet u procesu proširenja koji EU finansijski podržava.

## PRAVA OSOBA SA INVALIDITETOM

Evropska komisija je 15 novembra prošle godine donela Evropsku strategiju za osobe sa invaliditetom za period 2010 -2020, koja predstavlja obnovljeno opredeljenje za Evropu bez prepreka.<sup>20</sup>

Izrada Strategije imala je polazište u Konvenciji UN koja zahteva od država potpisnica (a među njima je i Srbija) da štite i brane sva ljudska prava i osnovne slobode osoba sa invaliditetom. Prema Konvenciju UN, osobe sa invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja ih, u interakciji sa različitim preprekama, mogu omesti u punom i delotvornom učešću u društvu na jednakim osnovama sa drugima.

Jedna u šest osoba u Evropskoj uniji (EU) živi sa nekim oblikom invaliditeta, tj. obuhvaćena je tom definicijom UN Konvencije, koji se kreće od blagog do teškog invaliditeta, što znači da postoji oko 80 miliona osoba koje su često sprečene da uzmu puno učešće u društvu i privredi usled prepreka sa kojima se suočavaju u svojoj životnoj sredini ili kao posledica stavova okoline. Stopa siromaštva osoba sa invaliditetom je 70% viša od proseka, delom usled ograničenog pristupa zapošljavanju. Više od jedne trećine osoba preko 75 godina starosti poseduje oblik invaliditeta koji ih u izvesnoj meri ograničava, a u više od 20% slučajeva ih značajno ograničava. Štaviše, ove vrednosti će neminovno rasti usled starenja stanovništva EU.

Opšti cilj ove EU Strategije je da poveže ukupni potencijal Evropske povelje o osnovnim pravima, Sporazuma o funkcionisanju Evropske unije i Konvencije UN, te da u potpunosti iskoristi Strategiju Evropa 2020 i njene instrumente. Njome se pokreće proces osnaživanja osoba sa invaliditetom na način koji će im omogućiti puno učešće u društvu na jednakim osnovama sa drugim ljudima. Kako stanovništvo Evrope bude starilo, ove aktivnosti će imati opipljiv uticaj na kvalitet života sve većeg broja stanovnika Evrope. Institucije EU i države članice pozivaju se dakle na saradnju, u okvirima ove Strategije, u cilju izgradnje Evrope bez prepreka za sve njene građane.

Posebni cilj ove Strategije je da osnaži osobe sa invaliditetom tako da u potpunosti mogu uživati svoja prava i imati punu korist od učešća u društvu i ekonomiji Evrope, posebno putem jedinstvenog tržišta. Da bi se to ostvarilo, kao i da bi obezbedili delotvorno sprovođenje Konvencije UN širom EU potrebna je doslednost. Komisija je identifikovala osam ključnih oblasti delovanja: pristupačnost, participaciju, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje i obuka, socijalna zaštita, zdravlje i međunarodne aktivnosti. Do kraja 2013. godine, Komisija će Komitetu Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom podneti izveštaj o napretku u ostvarivanju ove Strategije, u kome će biti naveden status implementacije aktivnosti, napredak koji su zemlje ostvarile i izveštaj EU.

Članom 1. Povelje EU o osnovnim pravima (Povelja)<sup>21</sup> navodi se da je „ljudsko dostojanstvo nepovredivo. Ono mora biti poštovano i zaštićeno.“ U Članu 26. navodi se da „EU priznaje i poštuje prava osoba sa invaliditetom na mere kreirane u cilju obezbeđenja njihove nezavisnosti, socijalne i profesionalne integracije i učešća u životu zajednice.“ Uz to, Članom 21. zabranjuje se svaki vid diskriminacije po osnovu invaliditeta. Sporazum o funkcionisanju EU (Treaty on the Functioning of the EU - TFEU) zahteva da se Unija bori protiv diskriminacije zasnovane na invaliditetu pri definisanju i implementaciji svojih politika i aktivnosti (Član 10.) i daje joj ovlašćenje da usvaja zakone koji se odnose na zabranu takve diskriminacije (Član 19.).

Postoji potražnja sve većeg broja starijih potrošača, pa kao odgovor, postoji i snažan poslovni argument za obezbeđenje pristupačnosti usluga i proizvoda svima. Na primer, tržište asistivnih pomagala u EU

20 Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020: /SEC(2010) 1323/ /SEC(2010) 1324/ Saopštenje Komisije upućeno Evropskom parlamentu, Savetu, Evropsko ekonomskom i socijalnom Komitetu i Komitetu regiona. Brisel, 15. 11. 2010. g COM (2010) 636 final.

21 CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION, (2000/C 364/01) 18.12.2000 Official Journal of the European Communities C 364/1



(sa procenjenom godišnjom vrednošću iznad € 30 milijardi) još uvek je fragmentirano a pomagala su skupa. Politike i regulatorni okviri ne odražavaju na odgovarajući način potrebe osoba sa invaliditetom, a isto važi i za razvoj proizvoda i usluga. Veliki broj roba i usluga, kao i veliki deo izgrađenih objekata, još uvek nisu dovoljno dostupni.

Jedan od osnovnih ciljeva Strategije je ostvarenje pune participacije osoba sa invaliditetom u društvu radi omogućavanja da uživaju sve koristi koje proističu iz državljanstva u EU. Ovo se postiže uklanjanjem administrativnih prepreka i prepreka koje predstavljaju različiti stavovi u pravcu punog i jednakog učešća. Od posebne važnosti je obezbeđenje kvalitetnih usluga u zajednici, uključujući i pristup ličnim asistentima. ‚Pristupačnost‘ znači da osobe sa invaliditetom imaju pristup, na jednakim osnovama kao i drugi, fizičkom okruženju, prevoznim sredstvima, informacijama i komunikacionim tehnologijama i sistemima (IKT), kao i drugim objektima i uslugama. Pristupačnost je preduslov za participaciju u društvu i ekonomiji, ona obuhvata instrumente poput standardizacije, optimizacije pristupačnosti izgrađenog okruženja, prevoznih sredstava i IKT u skladu sa inovativnim inicijativama Unije digitalne agende i inovacija. Pristupačnost promovise koncept ‚univerzalnog dizajna za sve‘ u obrazovne programe i obuke za relevantne profesije. Takođe je neophodno unaprediti tržište asistivnih tehnologija širom EU. Planira se i donošenje ‚Evropskog zakona o pristupačnosti‘. To bi moglo značiti formulaciju neophodnih standarda, i znatno bi unapredilo pravilno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta pristupačnih proizvoda i usluga.

Komisija će uložiti napore da prevaziđe prepreke na koje osobe sa invaliditetom nailaze u ostvarivanju ovih prava u svojstvu pojedinaca, potrošača, učesnika, učesnika u ekonomskom i političkom životu. Potrebna su i rešenja problema vezanih za njihovu mobilnost unutar EU i olakšanja i promocije korišćenja evropskog modela kartice za parkiranje vozila osoba sa invaliditetom. Vrlo je značajno da se konačno zaista promovise i uvede prelazak sa institucionalne nege, na negu u zajednici korišćenjem strukturnih fondova i Fon-da za ruralni razvoj u cilju podrške razvoju usluga u zajednici.

Vrlo je važno napomenuti da Strategija nalaže da delovanje EU bude usmereno na podršku aktivnosti na nacionalnom nivou u cilju: prelaska sa institucionalne nege na negu u zajednici, uključujući obuku zaposlenih i prilagođavanje socijalne infrastrukture, razvoj programa finansiranja ličnih asistenata, unapređenje zdravih radnih uslova za profesionalne negovatelje i podršku porodicama i vaninstitucionalnim negovateljima.

Činjenica je da više od polovine stanovništva Evrope smatra da je u EU široko rasprostranjena diskriminacija po osnovu invaliditeta ili starosti. Zbog toga će Komisija shodno Strategiji takođe obratiti pažnju na kumulativne efekte diskriminacije koje osobe sa invaliditetom potencijalno doživljavaju po drugim osnovama poput nacionalne pripadnosti, starosti, rase ili etničke pripadnosti, pola, veroispovesti ili uverenja ili seksualnog opredeljenja.

Potrebno je promovisati pristojne životne uslove za osobe sa invaliditetom. Zato je neophodno da veći broj osoba sa invaliditetom bude zaposlen na plaćenim poslovima na otvorenom tržištu rada. Posebna pažnja treba da se posveti mladima sa invaliditetom pri njihovom prelasku iz obrazovanja na posao kao i pitanjima mobilnosti između radnih mesta na otvorenom tržištu rada. Očekuje se dopuna prikupljanja periodičnih statističkih podataka o osobama sa invaliditetom sa ciljem praćenja položaja osoba sa invaliditetom. S tim u vezi potrebna je analiza položaja osoba sa invaliditetom na tržištu rada kao i stalna borba protiv onih ponašanja kao i zamki beneficija za osobe sa invaliditetom koje ih obeshrabruju da uđu na tržište rada. Cilj je naime, omogućiti mnogo većem broju osoba sa invaliditetom da zarađuju za život na otvorenom tržištu rada.

Potrebno je promovisati inkluzivno obrazovanje i celoživotno učenje za đake i studente sa invaliditetom. Niže stope participacije u opštem obrazovanju i na tržištu rada rezultiraju nejednakostima prihoda i

siromaštvom osoba sa invaliditetom, kao i njihovom isključenošću iz društva i izolacijom. Oni moraju imati mogućnost da ostvaruju koristi sistema socijalne zaštite i programa smanjenja siromaštva, pomoći koje se odnose na invaliditet, programa socijalnog stanovanja i drugih usluga, kao i penzijskih programa i beneficija.

Osobama sa invaliditetom može biti ograničen pristup zdravstvenim uslugama, čak i rutinskom lečenju što vodi do nejednakosti u zdravstvu koje nisu povezane sa njihovim stanjem. Oni imaju pravo na ravnopravan pristup zdravstvu, uključujući i preventivnom zdravstvu i posebnim, dostupnim kvalitetnim uslugama zdravstva i rehabilitacije koje uzimaju u obzir njihove potrebe, uključujući i rodno zasnovane potrebe. Potrebno je podsticati jednaki pristup zdravstvenim uslugama i sličnim pogodnostima za osobe sa invaliditetom.

EU i države članice trebalo bi takođe da promovišu prava osoba sa invaliditetom u svojim međunarodnim aktivnostima, uključujući te aktivnosti i u procese proširenja EU, susedske i razvojne programe. Zbog toga je neophodno podići stepen informisanosti društva o pitanjima invaliditeta i podići nivo poznavanja prava i načina njihovog ostvarivanja među osobama sa invaliditetom. S tim u vezi posebno je optimizovati iskorišćenje instrumenata EU za finansiranje u cilju dostupnosti i ne-diskriminacije i povećati uočljivost finansijskih prilika koje su relevantne za invaliditet u programima nakon 2013. godine. EU će svojim delovanjem podržavati i dopunjavati napore država članica da prikupe statističke i druge podatke o preprekama na koje osobe sa invaliditetom nailaze pri uživanju svojih prava.

## ZAKLJUČAK

Evropska unija nije samo zajednica usko ekonomskih, političkih i vojnih interesa i saradnje, ona je takođe i zajednica vrednosti kao što su ravnopravnost žena i muškaraca, društvena solidarnost i inkluzija. Širiti i aktuelizovati u stručnoj i laičkoj javnosti informacije o tome kakva je misija Evropske unije, kakvi su njeni ciljevi, i kakve kompetencije, je zbog toga zaista neophodno. Srbija postepeno napreduje na svom putu ispunjavanja svojih integracionih ambicija i zbog toga svi imamo interes da bolje shvatimo funkcionisanje Unije, što je jedan od neophodnih uslova za uspešnu realizaciju ovog strateškog izazova. Potreban je pre svega pošteniji pristup članstvu u EU jer je potrebno dosledno usvojiti i primeniti njene standarde u unutrašnjoj, svakodnevnoj praksi. Pre svega je neophodan prestanak ignorisanja rodne ravnopravnost koja predstavlja važan standard kako Saveta Evrope tako i Evropske unije jer time ta tema neće prestati da postoji, niti postoji mogućnost da će Srbija dobiti neki status izuzetka. Selektivni pristup evrointegracijskim prioritetima uz totalno ignorisanje gotovo svega drugog sigurno nije najbolji način razumevanja šta članstvo u toj organizaciji stvarno znači. Kao da pitanja rodne ravnopravnosti prava osoba sa invaliditetom uostalom nisu pre svega nama samima važna, kao da je to nešto na šta na silu treba spolja da budemo uterivani.

## LITERATURA

### KNJIGE

1. Dr Jasminka Simić, Evropski parlament, akter u odlučivanju u Evropskoj uniji, Biblioteka Evropska unija, Službeni glasnik, Beograd, 2010
2. Sasha Prechal i Susanne Burri, Pravila EU o rodnoj ravnopravnosti, Kako su ona preneti u nacionalno pravo, Evropska komisija, Generalna direkcija za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti, OSCE Misija u Srbiji, 2010, Beograd
3. Ema Hartli, Činjenice koje treba znati: Evropa, Vindict, Kragujevac, 2009.

### ČLANCI

1. Mirjana R. Milenković, NAŠA PRIČA - Radna grupa za izmenu Zakona o izboru narodnih poslanika ove nedelje o sugestijama Venecijanske komisije, Gradanima i partijama moć po principu pola-pola, Danas 4.4. 2011, Rubrika Politika

2. [http://www.danas.rs/danasrs/politika/gradjanima\\_i\\_partijama\\_moc\\_po\\_principu\\_polapola.56.html?news\\_id=212962](http://www.danas.rs/danasrs/politika/gradjanima_i_partijama_moc_po_principu_polapola.56.html?news_id=212962) pristupljeno 7. aprila 2011
3. J.Cerovina –B.Čpajak, Za deset nedelja 96 evropskih zadatka
4. Politika 6.4. 2011, Rubrika: politika, Strana: 6
5. Mirjana R.Milenković RAZGOVOR - Nada Kolundžija, šefica poslaničkog kluba ZES, za Danas, Poštovaćemo preporuke Venecijanske komisije, Danas 6. april 2011, Rubrika: politika, Strana: 3
6. Vladimir Jokanović, Nato nije preduslov za EU, RAZGOVOR NEDELJE: STEFANO SANINO, zamenik generalnog direktora Direktorata za proširenje EK, Politika, objavljeno: 03.04.2011
7. Lidija Valtner, Vlast se samo zbog Brisela bori protiv korupcije, Danas 8 april 2011, Strana: 2. Antikorupcijske mere, a do danas ih je ispunjeno 15 odsto, biće ključni faktor kada Evropska komisija bude procenjivala spremnost Srbije za status kandidata
8. Prof. dr Zorica Mršević, Strategija EU za ravnopravnost žena i muškaraca, Danas, [http://www.danas.rs/danasrs/dijalog/nadzor\\_je\\_prioritet.46.html?news\\_id=207732](http://www.danas.rs/danasrs/dijalog/nadzor_je_prioritet.46.html?news_id=207732) 6/01/2011 17:57

### MEĐUNARODNA DOKUMENTA

1. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION (2000/C 364/01) 18.12.2000 Official Journal of the European Communities C 364/1
2. A Women's Charter. European Commission, Brussels, 5.3.2010, COM (2010)78 final
3. Recommendation 1931 (2010), on Combating sexist stereotypes in the media
4. Resolution 1751 (2010) on Combating sexist stereotypes in the media
5. Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca od 2010. do 2015. godine (SEC(2010) 1079, SEC(2010) 1080), Evropska komisija, Brisel, 21.9.2010. godine
6. Preporuka Saveta Evrope, Rec(2002)5 O zaštiti žena od nasilja, dodatak preporukama
7. A Women's Charter, Declaration by the European Commission on the occasion of the 2010 International Women's Day, A Strengthened Commitment to Equality between Women and Men, European Commission, Brussels, 5.3.2010, COM (2010)78 final
8. Evropska komisija, Brisel, 21.9.2010. godine Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca od 2010. do 2015. godine (SEC(2010) 1079, SEC(2010) 1080)
9. THE TREATY OF EUROPEAN UNION <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:EN:PDF>
10. Recommendation 1931 (2010) Resolution 1751 (2010) on Combating sexist stereotypes in the media.
11. Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020: /SEC(2010) 1323/ /SEC(2010) 1324/ Saopštenje Komisije upućeno Evropskom parlamentu, Savetu, Evropsko ekonomskom i socijalnom Komitetu i Komitetu regiona. Brisel, 15. 11. 2010. g COM (2010) 636 final.

### IZVEŠTAJI

1. REDOVAN GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZAŠTITNIKA GRAĐANA ZA 2010. GODINU del. br. 5048 datum: 15.03.2011 str 66 / 69 3. RODNA RAVNOPRAVNOST I PRAVA SEKSUALNIH MANJINA
2. Izveštaj o napretku Srbije za 2010 godinu, Brisel, 9. novembar 2010. godine SEC (2010) 1330, str 14, 15 i 37.